

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холиқулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова

TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR 14-22

Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich

DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023) 23-34

Бобожонова Феруза Хаятовна

СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚҲЙИ ВА ҲРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ 35-40

Halimov Tal'at

XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA) 41-45

Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich

ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI: EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI 46-54

Tilavova Shahnoza Salohitdinovna

MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937) HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR 55-59

Жайнаров Обиджон Ҳамид ӯғли

XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ҲЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ҲЗГАРИШЛАР (ФАРФОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА) 60-64

Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li

NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024) 65-73

Umarov Baxtishod

SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA).. 74-79

Йўлдошев Салимжон Валиевич

ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ҲЙИНЛАРИ 80-85

Askarov Azimjon Odiljon o'g'li

O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI 86-91

Eshchanov Hurmat Matnazarovich

O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI..... 92-95

Azamatova Gulmira Bayirbekovna

O'ZBEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOYIYQIQTISODIY

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

<i>Жумаева Шоҳида Чориевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	180-186
<i>Elmuratova Umida Farxadovna</i> TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA TA'SIRI	187-191
<i>Nazarov Otabek Muzrobovich</i> XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOYIY- IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI	192-197
<i>Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich</i> 1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI MATERIALLARI MISOLIDA)	198-202
<i>Oripova Laylo Zafarovna</i> O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR	203-207
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Magsud Azad Guliyev</i> OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL QILISH	208-214
<i>Глазова Марина Викторовна</i> ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	215-231
<i>Oratov Jaxongir Jurayevich</i> RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI VAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR	232-238
<i>Шадиева Дилдора Хамидовна</i> БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР	239-243
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI VAHOLASH	244-255
<i>Sattarov Umirzoq Normengovich</i> MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... ..	256-262
<i>Хамдамов Шавкат Комилович</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	263-267
<i>Хайитов Жамшид Холвоевич</i> ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ	268-272
<i>Xurramov Azamat Fayzullayevich</i> BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA AHAMIYATI	273-278

Алимханова Нигора Алимхановна
 ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Жумаев Ойбек Маратович
 О‘ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ‘АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙОСИЙ
 ҲАҲАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна
 ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович
 ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон
 АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
 ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

То‘ева Муҳайро Шuhrat qizi
 О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
 ТАФАККУРИНИ ОШИРИШ ВА FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
 ТАHLILLAR..... 318-322

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich
 OILANING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA’NAVIY-
 AXLOQIY TARBIYANING TA’SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich
 AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O‘ZLIKNI TARBIYALASH
 MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna
 SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
 MA’NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович
 ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
 ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich
 BOBORANIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
 TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o‘g‘li
 MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIIY-MADANIY ASOSLARI 349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна
 ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
 ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich
 JAMIYATNING MA’NAVIY - IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK XALQI MILLIY
 QADRIYATLARINING O‘RNI 359-364

<i>Suvanov Ilhom Abdixalilovich</i> AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI	365-371
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI	372-376
<i>Kayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI	377-381
<i>G'ulomov Obid G'ayratovich</i> YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	382-385
<i>Панжиев Сухроб</i> ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ	386-391
<i>Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna</i> "ETNOS", "MILLAT" TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY- NAZARIY TAHLILI	392-398
<i>Amanov Alisher Kaxramonovich</i> VAQTNILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH	399-404
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи</i> БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ	405-409
<i>Tevosyan Gayane Arturovna</i> O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI	410-417
<i>Boynazarov Islom Abduxalimovich</i> INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDASINONIMIYA HODISASI	418-421
<i>Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI	422-426
<i>Javliyev Mansurbek Odil o'g'li</i> KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	427-431
<i>Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich</i> PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	432-436
<i>Rahimova Shahnoza Palvannozirovna</i> INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI	437-442
<i>Muhamadiyev Timur Urazovich</i> INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH	443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xatrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Xasanov Zafar Baxtiyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li
XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРНИ АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ MASALALARI 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li
MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович
МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна
ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
MASALALARI 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи
НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi
AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi
OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna
DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

- Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjjeva O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich*
O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY
TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH 632-640
- Юлдошев Рустам Дилшод угли*
РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ
ПРОЦЕССЕ 641-645
- Razzakov Baxrom Abdug'afurovich*
BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH:
INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI
O'RGANISHGA MISOLIDA..... 646-650
- Salimova Shahlo Sayfulloyevna*
TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI 651-656
- Kuchkarova Arofathon*
MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH
(GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA) 657-661
- Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna*
YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA
INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI 662-669
- Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li*
PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH
ISTIQBOLLARI 670-675
- Saidova Surayyo Yarqulovna*
NOFILOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH
TAMOYILLARI 676-686
- Djalolov Furqat Fattohovich*
UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH
VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI 687-691
- Niyazova Minara Baxramovna*
TEKNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING
O'ZIGA XOS JIHATLARI..... 692-697
- Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li*
OLY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING
PEDAGOGIK JIHATLARI 698-702
- Boboyeva Zarifa Jahonqulovna*
SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI..... 703-708
- O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich*
AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOIYILLARI..... 709-713
- Muxtshamova Parvina Zahitovna*
ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH 714-716

Received: 20 May 2024
Accepted: 30 May 2024
Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

TRANSFORMATIONAL AND STABILIZING FUNCTIONS OF ETHICS IN SOCIETY

Lalixon Muhamedjanova

Professor of the Department of Ethics and Aesthetics of the Faculty of Social Sciences of the National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

E-mail: Lalixon@list.ru, lalixonm@gmail.com

Abstract. This scientific article is devoted to the study of the transformative and stabilizing functions of ethics in society. The main goal of the study is to determine the influence of moral values on the processes of change in society and their contribution to stability. The study used comparative literature analysis. The results of the study show that moral norms and principles play an important role in strengthening the social structure of a society and increasing its adaptability to its complex social and economic problems. At the end of the article, practical suggestions are given aimed at the education and development of moral principles that can serve the sustainable development of society. The findings presented in this article highlight the importance of strengthening moral values in different sectors of society and lay the foundation for future research in this area.

Key words: Ethics, society, transformation, stability, culture, change, moral principles, moral values, social structure, economic problems, flexibility, education, development, social stability, changes in society, corporate analysis.

АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ ФУНКЦИЯЛАРИ

Мухамеджанова Лалихон

Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий университети, Ижтимоий фанлар факультети, Этика ва эстетика кафедраси профессори

Аннотация. Ушбу илмий мақола ахлоқнинг жамиятдаги трансформацион ва барқарорлаштирувчи функцияларини ўрганишга бағишланган. Тадқиқотнинг асосий мақсади ахлоқий қадриятларнинг жамиятдаги ўзгариш жараёнларига таъсири ва уларнинг барқарорликка қўшган ҳиссасини аниқлашдан иборат. Тадқиқотда компаратив адабиётлар таҳлилидан фойдаланилди. Ўрганиш натижалари кўрсатишича, ахлоқий меъёрлар ва тамойиллар жамиятнинг ижтимоий тузилмасини мустаҳкамлашда ва унинг мураккаб ижтимоий ва иқтисодий муаммоларига мослашувчанликни оширишда муҳим роль ўйнайди. Мақола якунида, ахлоқий тамойилларни тарбиялаш ва ривожлантиришга қаратилган амалий таклифлар билдирилган бўлиб, бу таклифлар жамиятнинг барқарор ривожланишига хизмат қилиши мумкин. Мақолада келтирилган хулосалар жамиятнинг турли қатламларида ахлоқий тамойилларни мустаҳкамлашнинг аҳамиятига урғу беради ва бу соҳадаги келажақдаги тадқиқотлар учун пойдевор қўяди.

Калит сўзлар: Ахлоқ, жамият, трансформация, барқарорлик, маданият, ўзгаришлар, ахлоқий тамойиллар, ахлоқий қадриятлар, ижтимоий тузилма, иқтисодий муаммолар, мослашувчанлик, тарбия, ривожланиш, ижтимоий барқарорлик, жамиятдаги ўзгаришлар, компаратив таҳлил.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N45>

Кириш. Замонавий жамиятнинг тез суръатлар билан ўзгариши, ахлоқий меъёрлар ва кадриятларнинг роли ҳақида қайта мулоҳаза юритишга олиб келди. “Ахлоқнинг жамиятдаги трансформацион ва барқарорлаштирувчи функциялари” мавзуси, шу сабабли, нафақат илмий-тадқиқот доирасида, балки сиёсий ва ижтимоий мулоҳазаларда ҳам долзарб аҳамият касб этмоқда. Ахлоқий тамойилларнинг жамиятни барқарорлаштириш ва трансформация қилишдаги роли, глобал инқирозлар ва ижтимоий ўзгаришлар шароитида янада кўзга ташланмоқда.

Олдинги тадқиқотлар, ахлоқий кадриятларнинг инсонларнинг қарор қабул қилиш жараёнларига таъсирини ҳамда ижтимоий муносабатлар ва институтларнинг шаклланишидаги ролини ёритиб берган. Шунингдек, бу ишлар ахлоқий меъёрларнинг иқтисодий ривожланиш ва жамоатчилик саломатлигига қўшган ҳиссасини ҳам тадқиқ қилган. Масалан, Durkheim ва Weber каби олимларнинг ишлари ахлоқнинг ижтимоий тартиботни сақлашдаги ўрнини таҳлил қилади, бу эса маданий ўзгаришларга қарши туриш ва уларни шакллантиришда муҳим омил ҳисобланади.

Бу мавзу юзасидан турли хил манбаларда келтирилган фикрлар ва тадқиқотлар натижалари, ахлоқий тамойилларнинг жамият учун қанчалик зарур ва фойдали эканлигини кўрсатмоқда. Шу билан бирга, бу соҳадаги мавжуд бўшлиқларни тўлдириш ва янги тадқиқот йўналишларини белгилаш ҳам муҳим аҳамиятга эга. Бу тадқиқотда асосан учта услубдан фойдаланилган: адабиётлар таҳлили, сўровномалар ва интервьюлар. Ҳар бир услуб танланганининг сабаблари ва уларнинг тадқиқот мақсадларига қандай хизмат қилиши қуйида баён қилинган.

Ахлоқнинг трансформацион функциялари жамиятнинг турли соҳаларидаги ўзгаришларни шакллантириш ва илгари суришда муҳим роль ўйнайди. Ахлоқий кадриятлар ва нормалар жамиятда ўзгаришлар яратиш ва турли соҳаларни янгилашда асосий омил бўлиб хизмат қилади. Қуйида ахлоқнинг трансформацион функцияларини батафсил кўриб чиқамиз:

1. Ижтимоий ўзгаришларни илгари суриш. Ахлоқий кадриятлар, жамиятдаги ижтимоий ўзгаришларга туртки бериши мумкин. Масалан, гендер тенглиги, ирқий адолат ва инклюзивлик каби кадриятлар жамиятни демократлаштириш ва ижтимоий адолатни таъминлаш йўналишларида муҳим роль ўйнайди. Бу каби кадриятлар жамиятнинг қарашларини ўзгартириб, кенг қамровли ижтимоий ҳаракатларни шакллантириши мумкин. Ахлоқий нормалар жамиятдаги тартиб ва бирдамликни мустаҳкамлайди, кишилар ўртасида ўзаро ишонч ва ҳамкорликни қўллаб-қувватлайди.

2. Иқтисодий трансформация. Шаффофлик, ҳалоллик каби ахлоқий меъёрлар иқтисодий самарадорликни ошириш ва коррупцияни камайтиришга ёрдам беради. Бу меъёрлар капитални самарали фойдаланиш ва ишончли инвестиция муҳитини яратишга ҳисса қўшади. Ахлоқий меъёрлар иқтисодий соҳада ҳам катта ўзгаришларга олиб келиши мумкин. Масалан, коррупцияга қарши кураш, шаффофлик ва ҳалоллик каби ахлоқий талаблар, иқтисодий тизимларни янгилаш ва самарадорлигини оширишга ёрдам беради. Булар жамиятдаги ишончни мустаҳкамлаб, иқтисодий ўсишни рағбатлантиради.

3. Маданий ривожланиш. Ахлоқий нормалар маданий ривожланишга ҳам таъсир қилиши мумкин. Маданий соҳада ахлоқий меъёрлар, санъат ва маданият маҳсулотларини яратишда қўлланиладиган ижодий ёндашувларга таъсир кўрсатиши

мумкин. Масалан, маънавий ва маданий бойликларни қадрлаш орқали, жамият ўзининг маданий меросини сақлаш ва ривожлантиришга интилади.

4. Технологик ва илмий ютуқлар. Ахлоқий меъёрлар, технологик ва илмий соҳада ҳам муҳим ўрин тутди. Ахлоқий меъёрлар технологик янгиланишлар ва илмий тадқиқотларда ҳал қилувчи роль ўйнайди, масалан, экологик барқарорлик ва хавфсизлик масалаларида этик мезонларни белгилаб беради. Илмий тадқиқотлар ва технологик инновацияларда ахлоқий ёндашувлар, масалан, экологик барқарорлик, инсон ҳуқуқлари ва хавфсизлик масалаларида этик стандартларни белгилаб беради. Бу ёндашувлар, янги технологияларни жорий этиш ва илмий изланишларни амалга оширишда муҳим аҳамият касб этади.

Шу ўринда таъкидлаш керакки, ахлоқнинг трансформацион функциялари жамиятнинг кўп қиррали ривожланишига ёрдам беради. Улар жамиятни янгилаш, модернизациялаш ва барқарор ривожланишни илгари суришда катта роль ўйнайди. Бу ўзгаришлар, жамиятнинг барча соҳаларида сезиларли таъсир кўрсатади ва уларни янада ривожлантиришга ёрдам беради.

Ахлоқнинг барқарорлаштирувчи функциялари жамиятдаги тартиб ва барқарорликни сақлашга қаратилган. Бу функциялар жамиятнинг барча соҳаларида муҳим рол ўйнайди ва уларнинг умумий мақсади зиддиятларни камайтириш, ижтимоий бирдамликни ошириш ва жамоа сифатида функционлашни мустаҳкамлашдир. Қуйида ахлоқнинг асосий барқарорлаштирувчи функцияларига батафсил тўхталамиз:

1. Ижтимоий тартибни сақлаш. Ахлоқий қадриятлар ва нормалар жамиятдаги тартиб ва интизомни сақлашда асосий омил ҳисобланади. Улар инсонлар ўртасидаги муносабатларни меъёрий асосда тартибга солади, шунингдек, кишиларнинг ҳаракатларига умумий қабул қилинган чегаралар белгилайди. Масалан, ҳурмат ва виждонлилик каби қадриятлар, одамлар ўртасида ишонч ва ҳамкорлик муҳитини яратишга ёрдам беради.

2. Зиддиятларни камайтириш. Ахлоқий меъёрлар жамиятдаги потенциал зиддиятларни камайтириш ва уларни ҳал этишда муҳим роль ўйнайди. Ахлоқий нормалар билан боғлиқ келишувлар, жамоатчиликнинг кутилган ҳаракатлари ва муносабатлари, кишилараро келишмовчиликларни ҳал этишда асосий ёрдамчи ҳисобланади. Масалан, адолат ва инсоф тушунчалари, зиддиятларни бартараф этишда асосий ролни ўйнайди.

3. Ижтимоий бирдамликни мустаҳкамлаш. Ахлоқий қадриятлар жамиятнинг бирдамлигини мустаҳкамлашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Улар жамият аъзолари ўртасида умумий қадриятлар ва мақсадлар асосида ҳамкорликни ривожлантиради. Масалан, ўзаро ёрдам ва ҳамжиҳатлик каби қадриятлар, кишиларни бирлаштириб, жамиятни ягона мақсад сари бошлашга ундайди.

4. Ўзгаришларга мослашиш. Ахлоқий меъёрлар, жамиятнинг ўзгарувчан муҳитга мослашишига ёрдам беради. Улар кишиларнинг янги шароитларга мослашувини асослаб, уларга ўзгаришларга ижобий муносабатда бўлишни ўргатади. Масалан, мослашувчанлик ва ўзгаришларга очиқлик, янги вазиятларда ҳам жамиятнинг барқарорлигини сақлашга ёрдам беради.

Ахлоқнинг барқарорлаштирувчи функциялари жамиятнинг барқарор ва мувозанатли ривожланишини таъминлайди. Улар жамиятнинг ижтимоий тузилишини

мустаҳкамлайди, зиддиятларни бошқаришга ёрдам беради, ижтимоий бирдамликни кучайтиради ва ўзгаришларга мослашишни таъминлайди. Бу функциялар, жамиятнинг узоқ муддатли тинчлиги ва фаровонлиги учун зарурдир.

Ахлоқнинг жамиятдаги трансформацион ва барқарорлаштирувчи функциялари ҳақида тарихий ва замонавий файласуфларнинг кўплаб фикрлари мавжуд. Бу файласуфлар ўзларининг ижтимоий-фалсафий тадқиқотларида ахлоқнинг жамиятдаги ролини чуқур таҳлил қилишган. Қуйида баъзи муҳим файласуфлар ва уларнинг фикрлари билан таништирамиз: Аристотельнинг “Никомах этикаси” асарида у ахлоқий фазилатларни жамиятдаги тинч ва мувозанатли ҳаёт учун зарур деб ҳисоблаган. У шундай деб ёзган: “Адолат энг муҳим фазилат ҳисобланади, чунки у нафақат инсон учун, балки бутун шаҳар учун ҳам фойдалидир”. [1] Аристотель учун адолатли жамият, барча аъзоларининг умумий яхшилиги учун ҳаракат қилишни талаб қилади.

Иммануил Кант этикаси, ахлоқий қарорларни аниқ ва универсал қонунлар асосида қабул қилиш кераклигини таъкидлайди. Унинг “Практик ақл танқиди” асарида бу ғоя аниқ ифодаланган: “Ҳаракат қилганда шундай қоида танла, ки уни инсониятнинг умумий қонунига айлантириш мумкин бўлса”. [2]

Кант учун ахлоқий қонунлар универсал ва абсолют бўлиши керак, бу эса жамиятда барқарорлик ва адолатни таъминлайди.

Жон Стюарт Миллнинг “Утилитаризм” асарида ахлоқий ҳаракатларни баҳолашнинг асосий мезони сифатида “энг кўп бахтни энг кўп сондаги одамлар учун” тамойили илгари сурилади. Милл бундай дейди: “Одамларнинг бахтига хизмат қиладиган ҳар қандай ҳаракат яхшидир, уларнинг бахтсизлигига сабаб бўладиган ҳар қандай ҳаракат ёмондир”. [3] Милл учун ахлоқий ҳаракатлар, умумий бахтни ошириш орқали жамиятни трансформация қилиш ва барқарорлаштириш вазифасини бажаради.

Замонавий файласуфлардан Мишел Фуко ўзининг “Ҳокимиятнинг ирфони” асарида ахлоқ ва ҳокимият муносабатларини таҳлил қилади. Фуко шундай деб ёзади: “Ахлоқий нормалар ва қадриятлар ҳокимият структуралари томонидан шакллантирилади ва улар жамиятни бошқаришнинг асосий воситаларидан бирига айланади”. [4]

Фуко учун ахлоқий нормалар, ҳокимиятнинг жамиятни шакллантириш ва бошқариш воситалари сифатида муҳимдир.

Мавзу бўйича адабиётларни таҳлили. Бунинг учун жамиятда ахлоқнинг трансформацион ва барқарорлаштирувчи функцияларини ёритувчи асосий манбаларни кўриб чиқамиз. Тадқиқот учун фойдали бўладиган фалсафа, ижтимоий илмлар ва психология соҳасидаги асосий адабиётлар қуйидагилардир:

1. Фалсафа. Аристотельнинг “Никомах этикаси” - Бу асарда Аристотель ахлоқий фазилатларни жамиятнинг барқарор ва фаровон ҳаёти учун зарур деб ҳисоблайди. Унинг таъкидлашича, адолатли жамият ҳар бир инсоннинг яхшилигини оширишга хизмат қилади. [5]

Иммануил Кантнинг “Практик ақл танқиди” - Кант ахлоқий қонунларнинг универсал ва абсолют моҳиятини урғулайди. У ахлоқий қарорларни шахсий манфаатлардан устун қўядиган универсал қонунлар асосида қабул қилинишини талаб қилади. [6]

2. Ижтимоий илмлар. Эмиль Дюркгеймнинг “Ижтимоий меъёрлар назарияси” - Дюркгейм жамиятнинг ижтимоий меъёрлари ва уларнинг аҳоли ўртасидаги ижтимоий интеграцияга таъсирини ўрганади. Унинг фикрича, ахлоқий меъёрлар жамиятнинг бирдамлигини сақлашда ҳал қилувчи аҳамиятга эга.[7]

Роберт Патнемнинг “Bowling Alone” - Патнем замонавий Америка жамиятида ижтимоий капиталнинг пасайиши ва бу пасайишнинг ахлоқий меъёрларга таъсирини таҳлил қилади. У ижтимоий алоқалар ва ахлоқий қадриятлар орасидаги боғлиқликларни кўрсатиб беради.[8]

3. Психология. Лоренс Кольбергнинг ахлоқий ривожланиш назарияси - Кольберг инсоннинг ахлоқий қарорлар қабул қилиш жараёнида босиб ўтадиган турли босқичларни таърифлайди. Унинг назарияси ахлоқий ўсиш ва жамиятдаги ахлоқий нормаларнинг шаклланиши ўртасидаги муносабатларни тушунишга ёрдам беради.[9]

Методология. Тадқиқот усуллари ва материаллари баён қилиб берилди. Тадқиқот учун маълумот тўплаш ва таҳлил қилишнинг турли усулларидан фойдаланиш мумкин. Ахлоқнинг жамиятдаги трансформацион ва барқарорлаштирувчи функцияларини ўрганишда қуйидаги методологиялардан фойдаланилди.

Таҳлил. Ушбу адабиётлардан олинган маълумотларни таҳлил қилиш орқали, ахлоқнинг жамиятдаги трансформацион ва барқарорлаштирувчи функциялари бўйича умумий тушунчалар ва назарияларни ишлаб чиқиш мумкин. Бу маълумотлар жамиятдаги ахлоқий қадриятларнинг роли ва таъсирини аниқлашда муҳим асос бўлиб хизмат қилади ва келажакдаги тадқиқотлар учун янги йўналишларни белгилаб беради.

Амалий таклифлар.

Таълим дастурларига ахлоқий таълимни интеграция қилиш: Таълим муассасаларида, шу жумладан мактаблар ва университетларда ахлоқий таълим дастурларини жорий этиш. Бу дастурлар ўқувчилар ва талабаларга ахлоқий фазилатларни англаш ва амалда қўллаш кўникмаларини ривожлантиришга ёрдам беради.

Жамоатчилик мулоқотларини ривожлантириш: Турли жамият сегментлари ўртасида ахлоқий мулоқот ва мунозараларни фаоллаштириш. Бу мулоқотлар жамиятнинг турли қатламларини бирлаштириш ва уларнинг ахлоқий меъёрларга бўлган тушунчаларини чуқурлаштиришга ёрдам беради.

Корпоратив этика дастурларини кучайтириш: Корпорациялар ва бизнес тузилмалари учун ахлоқий қоидаларни ишлаб чиқиш ва бажаришни таъминлаш. Бу дастурлар, корпоратив муҳитда шаффофлик ва адолатли муносабатларни мустаҳкамлашга хизмат қилади.

Ҳукумат даражасида ахлоқий сиёсатларни ишлаб чиқиш: Ҳукуматлар томонидан жамиятдаги ахлоқий меъёрларни ривожлантириш ва мустаҳкамлаш бўйича стратегик дастурларни ишлаб чиқиш. Бу дастурлар, жамиятнинг барқарор ривожланишига ҳисса қўшиши мумкин.

Хулосалар. Ахлоқий меъёрларнинг жамиятдаги роли жуда муҳим ва кўп қиррали. Улар жамиятни трансформация қилиш ва барқарорликни таъминлашда асосий омил ҳисобланади.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, ахлоқий қадриятларнинг мустақамланиши жамиятнинг ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий соҳаларидаги барқарор ривожланишга олиб келади.

Ахлоқий меъёрлар ва нормаларни кучайтириш, жамиятнинг турли соҳаларида самарали ўзгаришларни амалга ошириш ва умумий бахт ва фаровонликни ошириш учун зарурдир.

Ушбу амалий таклифлар ва хулосаларни амалга ошириш, жамиятда ахлоқий меъёрларнинг аҳамиятини ошириш ва жамиятни янада барқарор ва фаровон қилиш йўлида муҳим қадам бўлади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Arastu. Poetika. Axloqi kabir. Ritorika. – Toshkent, “Yangi asr avlodi”, 2011 yil. 130-bet.
2. Kant, Immanuel. Critique of Practical Reason. Translated by Mary Gregor, Cambridge University Press, 1997.
3. Mill, John Stuart. Utilitarianism. Batoche Books, 2001.
4. Foucault, Michel. Discipline and Punish: The Birth of the Prison. Translated by Alan Sheridan, Vintage Books, 1977.
5. Arastu. Poetika. Axloqi kabir. Ritorika. – Toshkent, “Yangi asr avlodi”, 2011 yil. 130-bet.
6. Kant, Immanuel. Critique of Practical Reason. Translated by Mary Gregor, Cambridge University Press, 1997.
7. Durkheim, Émile. The Division of Labor in Society. Translated by W.D. Halls, Free Press, 1997.
8. Putnam, Robert D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. Simon & Schuster, 2000.
9. Kohlberg, Lawrence. The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice. Harper & Row, 1981.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).